

## TASVIRIY SAN'ATDA BADIYLIKNING MOHIYATI

**Karshiboyeva Dilafruz Boxodirovna**

*Stajyor o'qituvchi*

**Abduqayumova Aqida Abdurashid qizi**

*Rangtasvir: dastgohli ta'lim yo'nalishi talabasi Guliston davlat universiteti*

*karshiboyeva89@mail.ru*

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada tasviriy san'atda badiylik tushunchasining nazariy-estetik mazmuni tahlil qilinadi. Badiylikning go'zallik kategoriyasi bilan o'zaro bog'liqligi, uning obraz yaratish jarayonidagi o'rni hamda ijodkor shaxsiyati bilan aloqador jihatlari yoritiladi. Shuningdek, badiylikning asosiy mezonlari va uning san'at asaridagi namoyon bo'lish shakllari ilmiy jihatdan asoslab beriladi.*

**Kalit so'zlar:** *tasviriy san'at, badiylik, estetik tafakkur, obraz, kompozitsiya, ijod, go'zallik.*

Tasviriy san'at insoniyatning estetik tafakkuri mahsuli sifatida voqelikni obrazli idrok etish va uni badiiy shaklda ifodalash jarayonini o'zida mujassamlashtiradi. Ushbu jarayonning markazida badiylik kategoriyasi turadi. Badiylik san'at asarining estetik qiymatini belgilovchi muhim omil bo'lib, u mazmun va shakl birligida namoyon bo'ladi.

Go'zallik va badiylik o'zaro uzviy bog'liq tushunchalardir. Mashhur adib Fyodor Dostoevskyning "Go'zallik dunyoni qutqaradi" degan fikri estetik qadriyatlarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ifodalaydi. Biroq go'zallik san'atda bevosita emas, balki badiylik orqali namoyon bo'ladi. Shu bois tasviriy san'atda badiylikning mohiyatini ilmiy tahlil qilish dolzarb masalalardan biridir. Tasviriy san'atda badiylik tushunchasining nazariy asoslarini ko'rib chiqadigan bo'lsak, "badiylik" tushunchasi ijod, yangilik va estetik idrok bilan chambarchas bog'liqdir. U voqelikni oddiy aks ettirish emas, balki uni ijodiy qayta ishlash jarayonini anglatadi.

Keng ma'noda badiylik san'atning barcha turlariga xos bo'lgan umumiy estetik sifatdir. U adabiyotda so'z orqali, musiqada ohang orqali, me'morchilikda makon va hajm orqali, tasviriy san'atda esa rang va shakl orqali namoyon bo'ladi. Demak, badiylik bu san'atning voqelikni oddiy aks ettirishdan farqli ravishda, uni estetik idrok asosida qayta yaratish xususiyatidir. U ijodkor tafakkurining mahsuli sifatida real hayotni ma'naviy-ruhiy mazmun bilan boyitadi. Tor ma'noda esa badiylik muayyan san'at asarining estetik darajasini belgilovchi mezon hisoblanadi. Ya'ni, har bir asar san'at mahsuli bo'lishi mumkin, ammo uning badiylik darajasi turlicha bo'ladi. Asarning badiiy qiymati undagi mazmunning chuqurligi, ifodaning aniqligi va estetik uyg'unlik darajasi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, badiylik asarning tashqi ko'rinishi emas, balki uning ichki estetik tizimidir.

Tasviriy san'atda badiylik bir qator muhim jihatlar orqali namoyon bo'ladi:

Образning mazmuniy aniqligi - obraz bu voqelikning ijodkor ongida qayta ishlangan shaklidir. Badiiylik, avvalo, obrazning g'oyaviy aniqligida ko'rinadi. Agar tasvir muayyan fikr yoki hissiy holatni ifodalasa, unda mazmun va shakl birligi yuzaga keladi. Mazmuniy aniqlik tasvir elementlarining tasodifiy emas, balki maqsadga muvofiq tanlanganini bildiradi. Obraz qanchalik chuqur va ma'nodor bo'lsa, asarning badiiylik darajasi shunchalik yuqori bo'ladi.

Kompozitsion yaxlitlik - asardagi barcha elementlarning o'zaro bog'liqligi va yagona g'oyaga bo'ysunishidir. Bunda markaz, muvozanat, ritm, nisbat va kontrast kabi kompozitsion qonuniyatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Agar tasviriy elementlar o'zaro aloqador bo'lsa va bir butun estetik tizim hosil qilsa, asarda ichki uyg'unlik paydo bo'ladi. Yaxlitlik yo'q joyda badiiylik ham sustlashadi.

Rang va shakl uyg'unligi - rang va shakl tasviriy san'atning asosiy ifoda vositalaridir. Ularning o'zaro mosligi asarning estetik ta'sirini belgilaydi. Ranglar psixologik ohangni yaratadi, shakl esa mazmunni strukturaviy jihatdan mustahkamlaydi. Uyg'unlik deganda rang va shaklning bir-birini to'ldirishi, mazmunga xizmat qilishi tushuniladi. Tasodifiy tanlangan rang yoki asarga mos kelmaydigan shakl badiiylikni pasaytiradi, ongli tanlangan uyg'unlik esa estetik ta'sirni kuchaytiradi.

Emotsional ta'sir kuchi - badiiylikning eng muhim belgilaridan biri asarning tomoshabinga ruhiy ta'sir ko'rsata olish qobiliyatidir. San'at asari nafaqat ko'riladi, balki his qilinadi. Agar asar tomoshabinda hayrat, quvonch, iztirob yoki tafakkur uyg'otsa, demak u emotsional jihatdan faol ishlamoqda. Emotsional ta'sir shakl va mazmunning uyg'unligi natijasida yuzaga keladi. Shuning uchun ham badiiylik bu hissiy va mantiqiy qatlamlarning birligi hisoblanadi. Shunday qilib, tasviriy san'atda badiiylik ko'p qatlamli estetik hodisa bo'lib, u obrazning mazmuniy aniqligi, kompozitsion yaxlitlik, rang va shakl uyg'unligi hamda emotsional ta'sir kuchida namoyon bo'ladi. Ushbu jihatlar bir-biridan mustaqil emas, balki o'zaro integratsiyalashgan holda asarning umumiy estetik darajasini belgilaydi.

Individual uslub - bu rassomning o'ziga xos ijodiy ifodasi, boshqa ijodkorlardan ajralib turadigan belgilar to'plami. U quyidagi jihatlar bilan tavsiflanadi:

Texnika va metodlar – masalan, bo'yoqni qo'llash usuli, chiziqlar va ranglar bilan ishlash, kompozitsiya shakli.

Mavzu va motivlar – ijodkor odatda doimiy ishlaydigan mavzulari va hayotiy motivlari bilan ajralib turadi.

Ruhiy-emotsional ohang – asarlarda ko'rinadigan hissiy kayfiyat va ifoda.

Shaxsiy belgilar – kichik detallar, rang kombinatsiyalari yoki hikoya tuzilishi kabi shaxsga xos elementlar.

Masalan, Vincent van Gogning ishlari o'zining jasur ranglari va o'zgacha chiziqlari bilan ajralib turadi. Bu uning individual uslubini tashkil qiladi.

Demak, badiiylik bu san'at asarining ichki mantiqiy tizimi va estetik ifodaviyligining uyg'unlashgan ko'rinishidir. Tasviriy san'at asarida badiiylik, avvalo,

obraz orqali namoyon bo'ladi. Obraz bu voqelikning san'atkor ongida qayta ishlangan va ma'lum g'oyaga bo'ysundirilgan shaklidir. Masalan, Leonardo da Vinchi o'z asarlarida tabiatni ilmiy aniqlik va muvozanat asosida tasvirlagan bo'lsa, Vincent van Gog rang va faktura orqali ichki ruhiy holatni ifodalagan.

Shuningdek, Pablo Picasso shaklni deformatsiya qilish orqali yangi kompozitsion tafakkur yaratgan. Bu misollar shuni ko'rsatadiki, badiiylik voqelikni takrorlash emas, balki uni talqin qilish jarayonidir.

Tasviriy san'atda badiiylikni aniqlashda quyidagi mezonlar muhim ahamiyatga ega:

Yaxlitlik – asardagi barcha elementlarning yagona g'oyaga xizmat qilishi;

Mazmun va shakl birligi – tasvir vositalarining mazmunga mosligi;

Betakrorlik – individual ijodiy yondashuvning mavjudligi;

Ifodaviylik – tomoshabinda emotsional ta'sir uyg'ota olish qobiliyati;

Estetik uyg'unlik – rang, kompozitsiya va plastikaning muvofiqligi.

Badiiylikni bezak bilan tenglashtirish ilmiy jihatdan to'g'ri emas. Bezak tashqi ko'rinishga xizmat qilsa, badiiylik asarning ichki estetik mohiyatini belgilaydi.

Badiiylik ijodkorning ichki dunyosi bilan bevosita bog'liqdir. Har bir rassom voqelikka o'z dunyoqarashi va ruhiy tajribasi orqali munosabat bildiradi. Shu sababli bir xil mavzu turli rassomlar ijodida turlicha talqin qilinadi.

Badiiy ijod — bu ijodkorning o'zligini anglash jarayonidir. Texnik mahorat va bilim badiiylik uchun zarur shart bo'lsa-da, yetarli emas. Asarning haqiqiy badiiy qiymati undagi individual yondashuv va estetik tafakkur darajasi bilan belgilanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tasviriy san'atda badiiylik bu voqelikni obrazli tafakkur asosida qayta yaratish jarayonidir. U san'at asarining estetik darajasini belgilovchi asosiy omil bo'lib, mazmun va shakl uyg'unligida namoyon bo'ladi. Badiiylik texnik ko'nikmalar yig'indisi emas, balki ijodkorning estetik ong va individual dunyoqarash mahsulidir. Shuning uchun ham badiiylikning mohiyati betakrorlik, ifodaviylik va mazmuniy chuqurlikda namoyon bo'ladi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Alikulovich B.A. BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI //Science and innovation. – 2024. – T. 3. – №. Special Issue 16. – C. 383-385.

2. Alikulovich B. A. Development of professional competence of the pedagogue through visual means //American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157). – 2023. – T. 1. – C. 438-442.

3. Xamidov D. THE IMPORTANCE OF TEACHING //ENGINEERING ENGINEERING COMPUTER GRAPHICS" IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – C. 320-323.

4. Allaberdiyevich U. B. TASVIRIY SAN'ATDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR: ZAMONAVIY YONDASHUV VA YANGI IMKONIYATLAR. IQRO INDEXING, 16 (01), 374-378 [Электронный ресурс].
5. Xoljigitovich M. I. INTERYERDA KOSHINLI BEZAK TURLARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI //MASTERS. – 2025. – Т. 3. – №. 3. – С. 41-46.
6. Kazakbayevich K.E., Baxromjon o'g'li A. B. FARG'ONA VODIYSI KULOLCHILIGI AN'ANALARI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2025. – Т. 3. – №. 35. – С. 94-101.
7. Sherjonov S. et al. Economic analysis of green buildings certification systems in emerging economies //Archives for Technical Sciences. – 2025. – Т. 2. – №. 33. – С. 463-471.
8. Karshiboeva D.B. THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE METHODS IN TEACHING COMPOSITION // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-innovative-methods-in-teaching-composition> (дата обращения: 14.02.2026).
9. Karshiboeva D.B. THE ROLE OF COMPOSITION IN ACTIVATION OF CREATIVE ABILITIES // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-composition-in-activation-of-creative-abilities> (дата обращения: 14.02.2026).
10. Boxodirovna K. D. KOMPOZITSIYANING O'ZIGA XOS QONUNIYATLARI VA ULARNING AHAMIYATI //MASTERS. – 2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 137-141.
11. Boxodirovna K. D. KOMPOZITSIYA FANINI O'QITISHDAGI INNOVATSION USULLARINING AHAMIYATI //YOSH OLIMLAR, MAGISTR VA IQTIDORLI TALABALARNING ILMIY FAOLIYATINI OSHIRISHDA ULARGA QARATILGAN KREATIV G'OYALAR, YECHIM VA TAKLIFLAR. – 2025. – Т. 3. – №. 26. – С. 35-39.